

فدک در زمان خلافت علی(ع)

کلید واژه: فدک ، خلافت علی(ع)

پرسش: چرا علی(ع) پس از رسیدن به خلافت فدک را پس نگرفت؟
پاسخ: از سیاست‌های ابوبکر و عمر این بود که فدک از دست حضرت زهرا(س) و فرزندانش جدا باشد. حال اگر حضرت علی(ع) فدک را می‌گرفت، فریاد سر می‌دادند که ای وای، علی برخلاف **سیاست عمر** عمل می‌کند! نیز حضرت را متهم می‌کردند که غاصب است! حضرت با وجود چنین اوضاعی نمی‌توانست فدک را پس بگیرد.

فهرست مندرجات

۱ - نامه حضرت علی(ع) به فرماندار بصره در مورد فدک

۲ - عدم بازپس‌گیری فدک در زمان خلافت علی(ع)

۳.۱ - سوء ظن دشمنان

۳.۱.۱ - عدم بازپس‌گیری فدک در کلام امام موسی بن جعفر

۳.۲ - عدم قدرت بازپس‌گیری فدک

۳.۲.۱ - توضیح مطلب

۳.۲.۲ - دیدگاه ابن ابی الحدید

۳ - یانویس

۴ - منبع

نامه حضرت علی(ع) به فرماندار بصره در مورد فدک

امام در زمان خلافتش ضمن نامه‌ای به «**عثمان بن حنیف**» فرماندار **بصره** نوشت: «بَلَى! كَاتَتْ فِى أَيْدِينَا فَدَكَ مِنْ كُلِّ مَا أَطْلَنَّهُ السَّمَاءُ، فَشَخَّتْ عَلَيْهَا نُفُوسُ قَوْمٍ، وَسَخَّتْ عَنْهَا نُفُوسُ آخِرِينَ...»؛

[[نهج البلاغه، شریف رضی، نامه ۴۵]]

آری از آن چه آسمان بر آن سایه افکنده است، «**فدک**» در دست ما بود. مردمی بر آن بخل ورزیدند و مردمی سخاوتمندانه از آن چشم‌پوشی کردند.»

عدم بازپس‌گیری فدک در زمان خلافت علی(ع)

از کلام حضرت فهمیده می‌شود که «**فدک**» در زمان **خلافت امیرمؤمنان(ع)** پس گرفته نشد و در دست فرزندان **حضرت زهرا(س)** قرار نگرفت. حال چرا حضرت آن را به صاحبان اصلی‌اش نداد، دو نوع می‌توان پاسخ داد:

← **سوء ظن دشمنان**

امام در جریان بیعت و آغاز زمامداریش، به برگرداندن حقوق و اموال (که در دوره حاکمان پیش غصب شده بود) اصرار ورزید و بسیار تأکید کرد. حال پس از رسیدن به قدرت، اگر «فدک» را پس می‌گرفت، به ذهن برخی خطور می‌کرد آن همه اصرار برای خودش بود! امام نخواست کاری کند که دیگران درباره‌اش این گونه قضاوت کنند و درباره حضرت بگویند: اعلان پس گرفتن **اموال غصب** شده و رد آن به صاحبان، مقدمه برای به دست آوردن باغی بود که در زمان خلفا مورد دعوا و گفتگو بود؛ یعنی بگویند: برای این که فدک را تصرف نماید، پس‌گیری زمین‌ها و مزارعی را که توسط **عثمان** بخشیده شده بود، عنوان کرد. برای این که دشمنان این گونه قضاوت نکنند و خرده‌گیری ننمایند، امام با بزرگواری از کنار این حق گذشت و از آن سخنی به میان نیاورد؛ تا به مردم بفهماند **حکومت علوی** برای احقاق حقوق مردم تلاش می‌کند. اگر امام زمامداری را پذیرفت، برای یاری رساندن به مظلومان و محرومان است، نه برای منافع شخصی. طبیعی است **فرزندان فاطمه(س)** نیز به این عمل راضی بودند.

← **عدم بازپس‌گیری فدک در کلام امام موسی بن جعفر**

نظیر این سخن از **امام موسی بن جعفر(ع)** نقل شده است. حضرت در پاسخ به این سؤال که چرا **امام علی(ع)** در دوره زمامداریش فدک را

تصرف نکرد، فرمود:

«لأن أهل البيت لا يؤخذنا حقوقنا ممن ظلمنا إلا هو و نحن اولياء المؤمنين إنما نحكم لهم و نأخذ حقوقهم ممن ظلمهم و لا نأخذ لانفسنا؛

[۱۴] [علل الشرائع، شیخ صدوق، ج ۱، ص ۱۵۵](#)

چون ما [اهل بیت](#) پیامبر چنین خصوصیتی داریم که حقوق مان را از کسانی که به ما ستم کرده اند، جز خدا نمی ستاند؛ ما اولیای مؤمنان هستیم. به نفع آنان فرمان می رانیم و حقوق آنان را از کسانی که به آنان ستم روا داشته اند، می ستانیم، ولی برای خود در این راه تلاشی نمی کنیم.»

از سخن [امام کاظم \(ع\)](#) به دست می آید که امامان و رهبران الهی همواره برای احیای حقوق مردم تلاش می کنند؛ اما در مورد حقوق شخصی که ربطی به حقوق مردم نداشته باشد، اقدامی نمی کنند و کریمانه از کنار آن می گذرند. پس نگرفتن فدک در دوره [زاممداری امام علی \(ع\)](#) از همین قبیل است.

[۱۴] ترجمه گویا و شرح فشرده نهج البلاغه، ج ۳، ص ۴۴۵ و ۴۴۶

← عدم قدرت بازپس گیری فدک

برخی از عالمان دینی همانند مرحوم [سلطان الواعظین شیرازی](#) در کتاب شب های [پیشاور](#) می گویند: به جهت اوضاع خاصی که در زمان زمامداری امام علی (ع) بر جامعه اسلامی حاکم بود، حضرت قدرت پس گیری فدک را نداشت.

← توضیح مطلب

امام در شرایطی حکومت را در دست گرفت که مردم از سیاست های عثمان ناخرسند بودند؛ ولی نسبت به سیاست های دو خلیفه پیشین به ویژه سیاست های عمر رضایت داشتند. سیاست ها و سنت های عمر، در جامعه اسلامی آن زمان ریشه دوانده بود. مردم حاضر نمی شدند از آن سنت ها و سیاست ها دست بردارند.

← دیدگاه ابن ابی الحدید

[ابن ابی الحدید](#) در این باره می نویسد:

در زمان زمامداری [امام علی \(ع\)](#) در [کوفه](#) مردم تجمع کردند و از حضرت خواستند فردی را به عنوان [امام جماعت](#) نماز «[تراویح](#)»

[۱۴] نماز تراویح نمازی است که اهل سنت به عنوان نماز مستحبی در شب های ماه رمضان به صورت جماعت به جا می آورند و هر شب یک جزء قرآن را در آن می خوانند و این شیوه و سنتی است که از عمر، خلیفه دوم بر جای مانده است

منصوب کند، تا در شب های ماه رمضان نمازهای مستحبی را با او به جماعت برگزار نمایند. حضرت به آنان گوشزد نمود این کار بدعت و برخلاف سنت [رسول \(ص\)](#) است. پیامبر «به [جماعت](#) خواندن [نمازهای مستحبی](#)» را منع کرده است. آنان بدون توجه به رهنمود حضرت، یکی را به عنوان [امام جماعت](#) برگزیدند و [نماز تراویح](#) را برگزار کردند.

خبر به گوش حضرت علی (ع) رسید و برای نهی از منکر، فرزندش [حسین مجتبی \(ع\)](#) را فرستاد و با آنان در این باره سخن گفت. آن عده وقتی دیدند [حکومت علوی](#) در پی جلوگیری از این کار برآمده است، فریاد زدند: ای وای، سنت [عمر](#) را می خواهند نابود کنند.

[۱۵] [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۲، ص ۲۸۲](#)

با وجودی که امام علی (ع) مردم را آگاه نمود که در زمان [پیامبر \(ص\)](#) چنین نمازی متداول نبود، و این نماز در زمان عمر بنا نهاده شد و رسول خدا اجازه نداد نمازهای مستحبی به جماعت خوانده شود، مردم حاضر نشدند از سنت عمر چشم پوشی نمایند و تابع فرمان امام علی (ع) باشند. بنابراین چگونه حضرت می توانست فدک را به فرزندان [فاطمه \(س\)](#) پس بدهد؟

از سیاست های [ابوبکر و عمر](#) این بود که فدک از دست [حضرت زهرا \(س\)](#) و فرزندانش جدا باشد. حال اگر حضرت علی (ع) فدک را می گرفت، فریاد سر می دادند که ای وای، علی برخلاف [سیاست عمر](#) عمل می کند! نیز حضرت را متهم می کردند که [غاصب](#) است! حضرت با وجود چنین اوضاعی نمی توانست فدک را پس بگیرد.

[۱۶] [سلطان الواعظین شیرازی، شب های پیشاور، ص ۷۱۰](#)

پانویس

۱. ↑ [نهج البلاغه، شریف رضی، نامه ۴۵](#)

۲. ↑ [علل الشرائع، شیخ صدوق، ج ۱، ص ۱۵۵](#)

۳. ↑ [ترجمه گویا و شرح فشرده نهج البلاغه، ج ۳، ص ۴۴۵ و ۴۴۶](#)

۴. ↑ [نماز تراویح نمازی است که اهل سنت به عنوان نماز مستحبی در شب های ماه رمضان به صورت جماعت به جا می آورند و هر شب یک جزء قرآن را در آن می خوانند و این شیوه و سنتی است که از عمر، خلیفه دوم بر جای مانده است](#)

۵. ↑ [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۲، ص ۲۸۲](#)

۶. ↑ [سلطان الواعظین شیرازی، شب های پیشاور، ص ۷۱۰](#)

منبع

